

MEINE PIETER VAN DIJK

CORONA VORMT BEDREIGING VOOR LEIDERSCHAP CHINA

Beeld Patrick Post

China tracht de coronacrisis uit te buiten door te poseren als effectieve epidemiebestrijder en redder in nood. Maar de crisis jaagt de binnenlandse onvrede aan, zegt econoom en China-expert Meine Pieter van Dijk.

Het mag lijken alsof China, waar het nieuwe coronavirus voor het eerst opdook, de epidemie onder bedwang heeft, maar het virus toont de zwakke plekken van het Chinese politieke en economische systeem, constateert Meine Pieter van Dijk. De oud-hoogleraar urban management aan de Erasmus Universiteit publiceerde onlangs het boek ‘China, vriend of vijand?’ Hij schreef het voordat de coronacrisis begon, maar juist nu is het beeld dat het boek geeft over de opkomst van China in de afgelopen decennia actueel.

TE VROEG

“In China liet actie eerst te lang op zich wachten, doordat president Xi Jinping te veel andere dingen aan zijn hoofd had – de handelsoorlog, protesten in Hongkong en verkiezingen in Taiwan. Niemand durft hem kennelijk te corrigeren als hij zijn prioriteiten verkeerd stelt”, zegt Van Dijk. “Zolang de president de ernst van de zaak nog niet erkend had, mocht geen arts de waarheid zeggen. Toen Xi ‘om’ was, volgden draconische maatregelen – 70 miljoen mensen in een totale lockdown. En daarna moest iedereen, waarschijnlijk veel te vroeg, weer aan het werk.”

In de rest van de wereld kwamen intussen anti-Chinese sentimenten op, vliegtuigen vol hulpgoederen veranderden daar weinig aan. De mondkapjes en tests die China rondstuurde, bleken vaak van inferieure kwaliteit te zijn. Van Dijk: “Onder meer Nederland, Spanje en Turkije hebben problemen gekregen met het Chinese materiaal. De handelsoorlog tussen China en de VS is door corona volledig in een propaganda-oorlog veranderd. Eerst ging het over tarieven, nu gaat het over China’s zogenaamd voorbeeldige aanpak.”

EXOTISCHE BEESTEN

De econoom en ontwikkelingsspecialist richt zich sinds 25 jaar vrijwel exclusief op China, waar hij meer dan zestig keer geweest is, om college te geven, uitwisselingen te leiden en onderzoek te doen. Over dat lesgeven in een dictatuur zegt hij: “Ik denk dat alle studenten gebaat zijn bij goede kennis van economische methodes, of ze nu in een dictatuur leven of niet. Bovendien zie ik hoe de studenten genieten van de discussie met een westerse docent. Ik heb ook gemerkt hoe ze in de loop van de jaren mondiger werden, kritischer en meer zelfdenkend.”

Van Dijk heeft uiteenlopende delen van het immense land verkend, ‘veelal joggend, want dan zie je het meest’. Hij was te gast in de imposante megasteden in het oosten, maar at ook slang en koeienier in straatarme gebieden in het westen. Die marktjes vol exotische beesten, bron van de gevaarlijkste virussen, gaat China voorlopig niet veranderen, zegt Van Dijk,

Beeld Patrick Post

die specialist is in ‘informele economie’ – alles wat mensen op eigen houtje ondernemen. “De regels over hygiëne op de markten in grote steden zijn weliswaar wat aangescherpt, maar van de 1,3 miljard Chinezen leeft zo ongeveer 10 à 20 procent in absolute armoede in kleinere steden of op het westelijke platteland.

“Je ziet daar mensen opengereten varkens van het ene naar het andere dorp dragen, om ze te verkopen naast wilde dieren, die gelden als exquisite. Het is een diepgewortelde cultuur. Ik schat het geheel van informele handel waar dit soort praktijken deel van uitmaakt, op 20 tot 25 procent van China’s totale economie. De overheid kan dit niet veranderen, al zou ze willen: er zijn niet ineens miljoenen banen in fabrieken en officiële bedrijven voor deze mensen.”

WAAROM HEEFT DE INTERNATIONALE GEMEENSCHAP HET HIER ZO WEINIG OVER, TERWIJL HET TOCH DE BRON IS VAN ALLE ELLENDE?

“Omdat we ons alleen al in onze onderwerpkeuze behoorlijk laten dicteren door China. We zijn nog steeds naïef tegenover deze grootmacht.”

PROPAGANDA WORDT IN HET WESTEN TOCH WEL DOORGEPRIKT?

“Als we goed opletten. Maar de volgende dag klinkt het weer: ‘Oké, er is van alles op aan te merken, maar het is toch indrukwekkend.’

“We zien vaak nog niet half hoe geregisseerd bepaalde nieuwsfeiten zijn. Servië heeft China onlangs om hulp gevraagd, in de bestrijding van het coronavirus. Dat haalt de westerse kranten.”

DOORGESTOKEN KAART?

“Ja, maar om dat te zien moet je de voorgeschiedenis kennen. Servië wilde een brug over de Donau. Die heeft het Chinese staatsbedrijf CRBC in 2015 voltooid. Kosten: 255 miljoen dollar. Chinese bedrijven werken nu in Servië aan snelwegen en tunnels – extreem duur in bergachtig gebied. Dus als China aan Servië vraagt om te roepen: ‘Kom ons te hulp!’, dan doet Servië dat. Zodat China kan zeggen: ‘Kijk, het Westen vraagt ons om hulp.’ Dat past allemaal fantastisch in China’s streven naar soft power.”

WAT IS DAARIN DE ROL VAN PROPAGANDA?

“De grondtoon is: het Westen is decadent en gaat langzaam maar zeker ten onder. De Asian Age, het Aziatische tijdperk, komt ervoor in de plaats. Dat is meer dan enkel propaganda: het aandeel van China in de wereldeconomie is sinds 2004, toevallig het jaar van het vorige grote virus Sars, verviervoudigd: van 4 naar 16 procent.”

HOE BESTENDIG IS DIE GROEI? KAN DE BUBBEL UITEENSPATTEN?

“Dat vrezen de Chinezen zelf ook. Vandaar de ongekennde expansiestrategie, die maakt ‘uitenspatten’ steeds minder waarschijnlijk. Als de productie in China zelf minder concurrerend wordt op de wereldmarkt, bijvoorbeeld door loonstijgingen, dan kan het land terugvalen op een wijdvertakt netwerk van handelsroutes, havens, infrastructuur en onschatbare bezittingen in de vorm van leningen.”

WELK PLAN ZIT HIERACHTER?

“Ten eerste heeft China de positie in de eigen regio versterkt met een agressieve politiek. Het heeft totale soevereiniteit over de Chinese Zuidzee, andere landen aan die zee, zoals Vietnam, kunnen daar nu geen enkele activiteit meer ontplooiën zonder toestemming van China.

“Ten tweede heeft China in 2013 de nieuwe Zijderoute gelanceerd, paradepaardje van president Xi. Intussen hebben meer dan honderd landen getekend om daaraan mee te doen, waaronder Italië. Al die landen maken zich afhankelijk van China. Sri Lanka kreeg bijvoorbeeld een haven – gebouwd door Chinese bedrijven, dat is een voorwaarde. Toen het de bijbehorende lening met 5 procent rente niet kon terugbetalen, mochten de Chinezen deze haven vanaf dat moment 99 jaar leasen en exploiteren. China heeft er meteen maar een militaire basis van gemaakt.”

HOE UITZONDERLIJK IS DIT?

“Helemaal niet uitzonderlijk. De Nieuwe Zijderoute is een megalomaan project en een voorbeeld van debt trap diplomacy – ‘schuldenvaldiplomatie’. Het levert China invloed, goedkope grondstoffen en strategische bezittingen op. Naast Sri Lanka zijn Pakistan, Maleisië, de Malediven en Sierra Leone al in financiële problemen geraakt door dit soort dure cadeautjes, die China presenteert als win-win-constructies voor de landen in kwestie.

“De investeringen hoeven niet meteen te renderen. Het is een beetje zoals met techcompagnies als Facebook en Uber: jarenlang maken ze verlies, maar op een gegeven moment hebben ze de markt en dan kunnen ze hun prijs verhogen. Zo kun je het beleid van China interpreteren: het land dringt zich overal in. En op een gegeven moment krijg je het niet meer weg. Dan hebben ze gewoon die grondstoffen uit Afrikaanse landen. Dan hebben ze die afzetmarkten in het Midden-Oosten. Die geven ze dan echt niet meer op.”

TRAPPEN NIET VOORAL ARME EN CORRUPTE LANDEN IN DE VAL?

“Vergis je niet, ook zestien landen in Oost-Europa, waaronder elf EU-lidstaten, lenen steeds meer geld van China. In het Westen kan China dankzij de vrije markt bijna alles kopen wat het wil, zoals aandelen in Amerikaanse media. En als de staat wordt tegengehouden, doen Chinese ondernemers het wel. De Chinese miljardair Jack Ma kocht bijvoorbeeld de Hongkongse krant South China Morning Post in 2015. Die werd daarna een stuk minder anti-China.”

WAT VALT HIER POLITIEK TEGEN TE DOEN?

“Het belangrijkste probleem is dat westerse landen zich heel makkelijk uit elkaar laten spelen, terwijl China moeiteloos koersvast kan blijven, dankzij de combinatie van autoritair

communisme en meedogenloze kapitalistische strategie. De VS proberen een vuist te maken, maar Trump is vooral bezig met zijn eigen herverkiezing. Europa is te verdeeld, er is wel kritiek, maar elk land probeert intussen zelf handelsdealtjes met China binnen te slepen. Zo kan China zijn macht ongeremd vergroten.

“Europa is de belangrijkste afzetmarkt voor China, en zou zowel tegen de VS als tegen China zijn eigen eisen kunnen stellen. Maar dat gebeurt onvoldoende.”

U SIGNALEERT VERZET, VAN BOEREN TOT ONDERDRUKTE ETNISCHE EN RELIGIEUZE GROEPERINGEN. ZIET U DIT TOT VERANDERING LEIDEN?

“Nog niet. Verzet is ongeorganiseerd en lokaal, maar het is er volop. Een promovendus aan de Erasmus Universiteit heeft laten zien dat burgers in grote steden steeds vaker in opstand komen tegen milieuonvriendelijke projecten die hun directe leefomgeving nog verder vervuilen. De reactie van de overheid is eerst: onderdrukken. Als dat niet lukt, komt de omstreken fabriek of centrale tweehonderd kilometer verderop, waar niemand moeilijk doet. Maar corona zou de zaak best eens grondiger kunnen ontregelen.”

WAAROM DENKT U DAT?

“Er zijn ernstige ordeverstoringen geweest. De staat wilde eind maart dat de arbeiders uit de Hubeiprovincie weer aan het werk gingen. Dat wilden die mensen ook wel, want ze hadden twee maanden opgesloten gezeten. Maar inwoners van de naburige provincie Jiangxi hielden hen tegen op een brug. Dit liep zo uit de hand dat de politie van de ene provincie slaags is geraakt met die van de andere, en honderden burgers in gevecht raakten met de politie. Hier zijn berichten over gedeeld in sociale media, maar al snel werd alles verwijderd. Maar hier ligt een kiem van een nieuw soort verzet: mensen vertrouwen hun overheid niet meer. Ze geloven niet dat het virus onder controle is.”

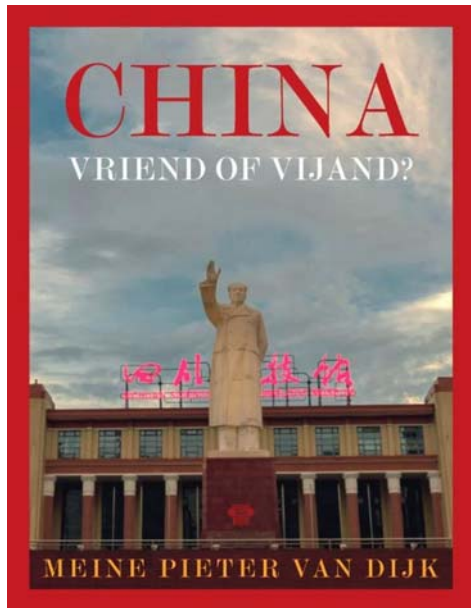
Meine Pieter van Dijk (1949) is emeritus hoogleraar urban management aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en visiting professor aan de Beijing University of Civil Engineering and Architecture en verbonden aan Maastricht School of Management (MSM). Beeld Patrick Post

IS ER EEN WEZENLIJK VERSCHIL MET ANDERE VORMEN VAN VERZET?

“Voor het eerst is het verzet niet iets van specifieke subgroepen, corona is iets wat iedereen raakt. De gewone man krijgt het gevoel dat de gezondheid van het volk niet telt. Daarmee

kan de staat grote groepen van zich vervreemden. En het sociale contract staat toch al onder druk.

“Heel kort samengevat komt het hierop neer: onder Mao Zedong is mensen met harde hand geleerd: je moet oppassen met wat je zegt. Deng Xiaoping, die de macht na Mao vanaf 1978 consolideerde, begon economische liberalisering en zei: jullie krijgen er elk jaar tien procent bij, maar dan moet je accepteren dat wij als communistische partij de baas blijven. Dat is in elk geval tot 2008 goed gegaan, dus werd de repressie geaccepteerd. Maar die jaarlijkse tien procent wordt onder president Xi niet meer gehaald, afgelopen jaar viel het terug tot 6 procent en de verwachting voor dit jaar is dat dit nog eens gaat halveren. Er valt meer onrust te verwachten.”

[Bestellen](#)

Meine Pieter van Dijk
China, vriend of vijand?
Parthenon; 216 pag., €24,90
ISBN 9789083046419